

M. ESAT HARMANCI

Bir Eskatoloji Miti olan Tufandan Klasik Türk Şiirinde Şarap Metaforuna

From The Flood Myth of Eschatology to Metaphor
of Wine in the Classical Turkish Poetry

Ö Z E T

İslam kültür dairesinde şekillenen klasik Türk edebiyatı, bir kültür ürünü olması hasebiyle, bu coğrafyaya etki eden tüm kültürel katmanlardan da nasibini almıştır. Özellikle Orta Doğu ve Anadolu coğrafyasının dinler ve medeniyetler odağı olması bakımından, henüz adı konulmamış pek çok mit ve ritüelin İslam kültüründe hayatını sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Bir eskatoloji ögesi olan Nuh ve onun gemisi etrafında anlatılagelen kıssalar, değişen din ve kültür şartlarında da mitolojik anlamını korumayı sürdürmüştür. Adına, israiliyat ya da efsane deyip geçemeyeceğimiz önemli ve bir o kadar hassas olan bu etkileşim, evrensel mitoloji okulunun kılavuzluğunda da birtakım anlamlar ifade etmektedir. İslam dininde yasaklanmış bir içecek olan şarap ile bir peygamber olan Nuh'un yan yana getirilmiş olması, bugün için hoş karşılanmasa da klasik Türk edebiyatında, şarabın keyfiyeti, kadehin icadı ve şekli çevresinde tufan ve Nuh'un gemisi bağlamında zengin bir alegori oluşmuştur. Bu makalede, İslami kültür coğrafyasında hayat bulmuş ve türlü yolculuklar sonucu bu kültürle tanışmış olan tufanla ilgili anlatımın, klasik Türk edebiyatında şarap bağlamında ele alınışı üzerinde durulacaktır.

ANAHTAR KELİMELE R

Eskatoloji, Nuh, tufan, şarap, klasik Türk şiiri.

ABSTRACT

Classical Turkish literature, consists of an Islamic culture around, by reason of being a product of culture affected all cultural layers in the geography domain. We can say that many untitled myths and rituals in the Islamic culture, in terms of being focus of religions and civilizations of the geography of the Middle East and Anatolia. The culture revolve around Noah and his ship, an eschatology myth, continued to protect of the mythological meaning under conditions of varying religions and cultures. This interaction, is just as important and sensitive and can not pass renaming israiliyat or legend, refers to a number of meanings guided the universal school of mythology. Despite of the fact that the introduction of side by side of wine, a drink is prohibited in the religion of Islam, and Noah, is a prophet, frowned upon today, consists of rich a allegory in the context of the flood and Noah's ship, around nature of wine, the invention of the glass and the shape in classical Turkish literature. In this article, we will evaluate handling of narrative grown up around flood, found life in Islamic culture geography and were introduced in this culture as a result of round trips, context of the wine in the calical Turkish literature.

KEYWORDS

Eschatology, Noah and the flood, wine, classical Turkish poetry.

İnsanoğlu, var olduğu günden bugüne, yaratılış, hayati değişimlere alışma, doğayı anlama ve onunla baş edebilme gibi ihtiyaçları üzerinden inanmalar ve anlatılar üretmiştir. Zaman içerisinde sembolleşen ve kut-

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kocaeli (esatharmanci@yahoo.com).

sallaşan efsaneler, insanoğlunun kendisi ve dışındakilerle olan ilişkisine göre şekillenen mitolojileri oluşturmuştur. Bu mitlerden birisi de dünyanın dönemsel ya da ebedi sonluluğunu ve böylesi sonlara ait olay, varlık ve ritüeller çevresinde oluşan anlatıları ifade eden eskatoloji mitleridir. Dünya tufanı, büyük depremler, yangın, fırtına, sel, toprak kayması, gök cisimlerinin olağan dışı hareketleri, kıyamet, deccal, Mesih, Mehdi gibi bugüne kadar toplumların karşılaştığı ya da beklediği olağan dışılıkların her biri; doğaüstü güçler, güçlü değişimler, belirsiz ve önlenemez sonlarla ilişkili olmaları bakımından toplumlar tarafından her dönemde hayati öneme sahip olmuşlardır. Kutsal kitaplardan ve mitik anlatılardan anladığımıza göre tufan, bugün için de evrensel bir hafızanın ürünü olarak insanlığın karşısında durmaktadır.

Bu yazıda yapılan tufan karşılaştırmaları, ilahi metinlerdeki benzer kıssalarla kültürlere yayılmış olan mitolojik ya da esatiri motif ayrımındaki farkındalığı (Ocak 2009: 137-163) ve inançlara yönelik saygıyı göz önünde bulundurarak yapılmaya çalışılacak; mitoloji kelimesi ile de sadece semavi dinlerin kutsal kitaplarındaki “israliyyat” karşılığı dinden olmayan esatir kastedilmediği gibi, kutsal metinlerdeki kıssalar da amiyane “efsane” algısı üzerinden değersizleştirilmeyecektir. Ayrıca, şeriatların ruhuna aykırı olmayan, öncekileri tamamlamak üzere gönderilen kutsal kitapların kıssalarındaki benzerlik nedensellik bağlamında da sorgulanmayacaktır.

Sonlu durumları ve bu süreçlerdeki olayları anlatıyor da olsa eskatolojik düşüncenin esası yeni bir oluşumun işaretini vermektir. Mitoloji başlangıçla sonun, başka şekilde söylemek gerekirse kozmogoniyle eskatolojinin şerhinden başka bir şey olmadığı için tufan miti de semavi dinlerde ve efsanevi anlatılarda yeniden var oluş, hayata yeniden başlama işlevi görmektedir (Bayat 2007: 122). Eskatolojik mitleri, bir anlamda evrenin yaratılmasındaki kozmogoni mitlerinin içinde kabul eden kaos↔kozmos döngüsellığı, Nuh’un gemisi karaya oturduktan sonra yeni bir hayat kurmasını zorunlu kılmıştır. Mitolojik aktarımlarda ve Kur’an dışındaki diğer dinlerde rastlanan Nuh’un ilk iş olarak asma yetiştirmeye girişmesi, bu bağlamda hayatı yeniden kurmaya ilişkin ilk sembollerden biri olarak anlaşılmalıdır.

Eskatoloji ve yeniden var olma mitlerindeki tufan kahramanlarında olduğu gibi kutsal metinlerde de Nuh, tufanla birlikte ele alınmış ve canlı soyunu yeni bir var oluş için tufandan kurtaran dini şahsiyet olarak anılmıştır. İnsanlığın ikinci babası olarak da kabul edilen Nuh ve onun yaşadığına inanılan tufan olayı Eski Ahit'te ve Kur'an'da benzer şekillerde anlatılır. Musibete neden olacak kabahatler üzerinden bir mesajla, imtihan edilen toplumların hikayesi anlatılarak inanma, arınma ve yeniden canlanma efsanesi, eskatolojik misyon ve tufanın icrası bağlamında benzerlik taşır. Anlatı, şimdilik Mezopotamya ve Sümer toplumlarına kadar dayandırılırken Babil ve Asurlulardan itibaren de kutsal metinlerde ve farklı kültürlerde yer alır.

Tufan mitine, eski Mısır, Hint, Amerika, İrlanda ve Kuzey Avrupa, Grek, Endonezya ve Melanezya, Afrika, Kuzey ve Orta Asya toplumlarında da rastlanmaktadır. Fakat bugün için belki de en eski sayılabilecek eskatoloji miti, Gılgamış Destanı olarak tanıdığımız Eski Çağ Mezopotamya dönemi Sümer ve Babil metinlerinde Gılgamış etrafında gelişen olayları anlatan metinlerde karşımıza çıkar. Nissir isimli tufan, dağa oturan gemi, yedinci gün güvercin, sonra kırlangıç ve karga salıvererek suların çekildiğini öğrenme, dağın doruğunda tanrılar için teşekkür anlamına gelen kurtuluş şöleni (Bottero 2005: 189-199) semavi kitaplarda anlatılan kıssalara benzer eskatolojik motifler içermektedir Eski Ahit'te anlatılan tufan hikayesi de, hayatın devamı için seçilen elçi Nuh'un ailesi ve oğulları ile yaptıkları gemiye, birer çift hayvan alarak kurtulmaları ekseninde şekillenir. Hristiyanlar da Eski Ahit'i bir şeriat olarak kabul ettikleri için, Yaratılış bölümündeki ifadeler Hristiyanlık için de geçerlidir.

Kur'an'da, Nuh Suresi başta olmak üzere, diğer surelerdeki ayetler birleştirildiğinde Nuh tufanının eksiksiz bir şekilde başından sonuna kadar hikaye edildiği anlaşılmaktadır. Hz. Nuh, Allah'ın ayetlerinden uzaklaşarak O'na ortaklar koşan kavmini, sadece Allah'a kulluk etmeleri ve sapkınlıklarından vazgeçmeleri konusunda uyarmak amacıyla gönderilmiş bir peygamber olarak, defalarca öğüt verdiği ve onları Allah'ın azabına karşı birçok kez uyardığı halde, onlar Hz. Nuh'u yalanladılar, onu delilikle suçlayıp Allah'a şirk koşmaya devam ettiler (Kur'an, 23, 23-26). Kur'an'daki kıssanın diğer dinlerden farkı, Ahit'lerde olay ve dav-

ranışlar üzerinde durulurken Kur'ân'da; tufanın "can yakıcı bir azap" niteliği üzerine özellikle vurgu yapılır (Tatar 2009: 99-111).

Mitik miraslardan ve dinlerden beslenen klasik edebiyatta da Nuh oldukça zengin hayallere aracılık etmiştir. Bu makalede, Kur'ân'da anlatılan kıssada üzüm ya da herhangi bir meyve cinsinden bir bitki yetiştiriciliği veya şarap üretiminden bahsedilmezken İslam kültürü ile şekillenen klasik Türk şiirinde Nuh ve şarap ilişkisi üzerinden geliştirilen ifade ve ibarelere dikkat çekilmeye çalışılacaktır.

Gılgamış Destanı'nda, Ziusudra tufan sonrası sular çekildikten sonra hayat şartlarını anlamak için, önce güvercin sonra kırlangıç ve sonunda karga gönderir. Karga geri dönmeyince tanrılara teşekkür ziyafeti düzenler. Her bir yana yedi şarap küpü yerleştirir. Tufan sahnesinde şarabın ilk karşımıza çıkışı bu ziyafet sebebiyledir. Eski Ahit'ten ise ağzında zeytin yaprağıyla dönen güvercinden sonra başlayan yeni yaşamda, yerleşmeler ve üremeler yanında bir çiftçi olan Nuh'un ilk bağı diktliğini ve şarap içip sarhoş olduğunu öğreniyoruz (Eski Ahit, 9: 20-21).

İnanışa göre Zuhâl devrinde yaşamış olan Nuh peygamber, Kuran'a göre dokuz yüz elli yıl yaşamıştır (Kur'ân, 29, 149). Nuh peygamber, gerek kadim zamanlarda yaşaması gerekse uzun ömür sürmüş olması bakımından klasik dönem Türk şiirinde, sıklıkla söz konusu edilir. Şairler, birisinin ömrüne bereket anlamında dua edecekleri zaman ona Nuh'un ömrü kadar ömür dileğinde bulunurlar:

Versin Allâh ol şehen-şâh-ı kerîme 'ömr-i Nûh

Nice kalyon eskide eyyâm-ı 'ömr-i devleti

Haşmet, k. 13/35

İslam öncesi toplumlarda şarabın, eskatoloji içine girerek yıkım sonrası var oluşta mitik bir işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Tahammür eden üzümün esrarengiz kimyası, efsaneleşecek ölçüde bir başlangıçla ölüm-süzleştirilir. Nuh'un torunu olduğundan da bahsedilen (Cem) Cemşid kahramanlığında, şarabın ortaya çıkışına ilişkin anlatılan şâhdârü efsanesi (Mütercim 2000: 706), üzüm-şarap dönüşümü bağlamında oldukça ilgi çekicidir.

Nitekim bir efsanede Nuh peygamber, Ağrı Dağı eteklerinde, günün birinde güzel keçisinin eskisinden daha neşeli olduğunu görür. Keçinin her geçen gün neşesi artar; hoplar, zıplar, sağa sola tos vurur ve etrafa neşe saçar. Bunun üzerine keçinin peşinden gider. Keçinin yere düşmüş, hafif fermente olmuş üzüm tanelerini yedikten sonra keyiflendiğinin farkına varır. Meyveyi deneyen Nuh, çok beğenir ve sıkarak beklettiği üzüm suyundan içerek neşelenir. Bu durumu kıskanan şeytan, bağları alevli nefesiyle kurutur. Buna çok üzülen Nuh peygamber çaresiz şeytan ile pazarlığa girer. Şeytan bir tek şartla bağlara yeniden hayat verecektir. Sürüden yedi hayvan; aslan, kaplan, ayı, köpek, horoz, tilki ve saksığan kurban edilerek kanlarıyla bağlar sulanır, bağlar canlanarak hayat bulur. Bu nedenle şaraba yedi hayvanın karakteri geçmiştir. Şarabı fazla içen insanlar aslan gibi cesur, kaplan gibi yırtıcı, ayı gibi güçlü, köpek gibi kavgacı, horoz gibi gürültücü, tilki gibi kurnaz, saksığan gibi geveze olabilirler (Ayдын vd. 1999: 107; Bkz. Özdemir 1993: 135-160).

'Alâ kavlin bu vak'a ey melek-zâd

Olundi ba'de-Tûfân Nûh'a isnâd

Aynî, b 982

Beyitten de anlaşıldığı üzere, şarap ve içki meclisi odağında kurgulanan İslami dönem sakinelerinde şarabın ortaya çıkışı bu mitik efsaneden ayrılmamıştır. Şair, dönemsel olarak mesnet değiştiren bu anlatının tufan sonrası Nuh'a dayandırıldığını ifade eder. Yeniden diriliş anlamına gelen tufana, bu destansı mirasla şarabın keşfini de dahil eden kültür, Nuh'un gemisindeki hayvanlardan altısını da ekleyerek kusursuz bir kadro oluşturmuş olur. Öncelikle Hz. Adem, sonra Nuh ve Şit peygamberlere izafe edilerek aktarılan bu hikaye, Osmanlı dönemi sakinelerinde ve Avrupalı efsanelerde de benzer şekillerde ele alınmıştır.

Şeytan eliyle dört ya da yedi hayvan kanının asma dibine dökülmesini ve üzümün şaraba dönüştüğünde, bu hayvanları tanımlayan özelliklerin şarap içenlerde de görüleceğini anlatan bütün bu anlatılar, kaynağı tam olarak belirlenemese de Orta Doğu'da şekillenerek şeriatların uyarılarına rağmen mitik bir miras olarak kültürler arasında yüzlerce yıl yaşamaya devam etmiştir. Mitolojiye göre asmanın ilk yetiştiricisi Nuh olmasına rağmen, Arap, Türk ve İbrani varyantlarında şarabın mucidi

olarak Nuh yerine şeytanın geçmiş olması ise, şarabın Hıristiyan dünyasında yasak olarak algılanmaması ile ilişkilendirilmelidir (Özdemir 1993: 159).

Adem, Nuh, Şit, Şeytan ya da Cem! Her kim eliyle olursa olsun, asmadan kadehe kadar geçecek ontolojik yolculuk sonunda ortaya çıkan bu sihirli kimya, içinde oldukça zorlu esrarı da taşıyan bir kimya bozucu olarak yüzlerce yıl anlatılagelmiştir. Peygamberleri ve efsane kahramanlarını odağında toplayan bu içeceğin, zarfı da mazrufu kadar değerli olmuştur. Şairlerin alegorileri ile, çeşitli şekillerde üretilen şarap kapları da bu hikayelere eşlik etmiştir. Bu bakımdan kültürlerde şarabın icadı ile kadehin icadı aynı değerde görülür. Örneğin câm-ı Cem, üzümün şaraba dönüşmesi ile ortaya çıkmış olan mitik bir objedir (Albayrak 1993: 279-280).

Bu destansı anlatılarda şarabın keyfiyeti dışında Nuh'un eskatolojisi ile ilişkilendirilebilecek hal de yine mitik kodludur:

Niçe k'ömür kısayise uzun kıluruz biz
Hemîşe toludur ellerümüzde nûh ayağı

Kadı Burhaneddin, g. 279/4

Kısacık ömrü, eldeki Nuh kadehi ile uzatabileceğine inanan bir hayat görüşü üzerine kurgulanan beyit, dolayısı ile mitik anlamda Nuh ile şarabı icat ve süreç noktasında eşleştirmektedir.

Tûfân-ı gussadur tolu 'âlem velî aña
Sâgar sefine bâde durur bâdbân-ı Nûh

Ahmedî, g. 113/6

Dünya bütünüyle dertler tufanı; kadeh orada gemi, şarap da Nuh'un yelkeni olarak algılanır. Fakat bu algının eskatoloji mitleri üzerinden ifade edilmesi ayrıca dikkate değerdir. Aşkın ya da dünyevi meşakkatin yegane zemini olan dertler deryası, tufan metaforuna oldukça uygun bir nesnedir. Göstergeler bağlamında da gemi-kadeh ve şarap-yelken ilişkisi, bir tufan deryası olan hayatın ritmine ve coşkun düzenine uygun bir renk olarak katılırlar.

Mesele elbette aşkın ve feleğin insanı bedbaht kılan ahvalini anlatmaktan ibaret ise de bu alegori şarabın ve tufanın ahval ve şeraitinden de dem vurur. Fakat bu imgede esas olan, bu anlam katmanlarının insanlığın devraldığı mitik miraslarla şekillenen kültür kodlarından oluşmasıdır. Kutsal kitaplarda da gördüğümüz bu mitler, dini metinlerin de göz ardı etmediği kozmogoni mitlerinden olmuştur.

Bir kasvet tablosu için figür olan bu mitik imaj, başka bir mazmunda mutluluk ve ferah için tek vesile olarak işlev görür:

Tutdukça ele saġâr-ı sahbâ-yı sabûh
Artar eser-i zevk- dil ü râhat-ı rûh
Tugyân-ı gama müfiddür zevrak-ı mey
Tûfân hatarında eyle kim keştî-i Nûh

Fuzûlî, rub. 14

Bu kez, gam tufanından Nuh'un gemisi gibi bizi kurtaracak olan şey, gönle zevk ve ruha da ferahlık veren şarap kadehi olmaktadır. Klasik edebiyatta zevrak ve kadeh benzeşmesinde, kültürel bir katkı olduğunu düşünmek durumundayız. Bu bağlamda iki tür sorgulama yapmak icap eder: Şarabın icadı ve zevrak kelimesinin semantik yolculuğu. Üzümün ve dolayısı ile şarabın icadına ilişkin efsanelerde kahramanların adı değişse de rivayet benzer mahiyettedir. Klasik edebiyatta, Nuh tufanı bağlamında şarapla söz konusu edilen değişmezlerden birisi, zevrak kelimesi olmuştur (Bkz. Turan 2009: 1039-1071).

Kelime, kayığa benzetilen yayvan bir içecek kabını tarif etmektedir. Bugün "kayık tabak" tabiri ile kastedilenin o gün için yayvan ve büyücek bir içki kabını karşıladığı kuşkusuzdur. Şairlerin dilinden anladığımız göre bu benzetme ve adlandırma ilişkisinin mantıklı iki boyutu bulunmaktadır. Bunlardan biri Şeyh Galib'in;

Yine zevrak-ı derûnum kırılıp kenâre düştü
Dayanır mı şîşedir bu reh-i seng-sâre düştü

Şeyh Gâlib, g. 311/1

beytinde olduğu gibi onun kırılğanlığı, diğeri de yaygın sıfatlarından olan "zerrîn" ifadesinden de anlaşıldığı gibi yaldızlı rengidir:

Def'-i gam kılmağa bir dem gel kenâr-ı âbda
Zevrak-ı zerrîni sâkî la'lgûn deryâya sal

Behiştî, g. 299/3

Osmanlı dönemi kayık ve gemi yapımında ahşabın ve yaldızın kullanılıyor olması ile o dönemde yapılabilen “pul şişe” tabir edilen ince cam kapların kırılabilirliği arasındaki ilişkiler zevrak etrafında nahif estetiği çağrıştırmaya yetmiştir.

Suda yüzen her türlü nesne, taşıdığı tehlike de eklenirse kadim gemici Nuh'u da çağrıştıracaktır. Zevrak da bu benzerlik ilişkisi üzerinden, sürece dahil olmuştur. Fakat bu içki enstrümanı, mitik hikayesi ve gemi biçimli zarfı ile tufanla buluşarak, işin içine tufanın haleti ile şarabın keyfiyeti de katılmak suretiyle şairler tarafından şarap tufanı teknesine dönüştürülmüştür.

N'ola olmazsa 'ömr-i Nûh'a reşki rind-i mey-h'vâruñ
Dem olur biñ yaşar bulsa eger bir zevrak-ı bâde

Azmî-zâde Hâletî, g. 765/5

Şarapçı rind, Nuh'un ömrünü neden kıskansın ki kayığa benzeyen kadehi eline geçirirse bin yıl yaşamış gibi olur diyen şair bu eskatoloji mitine dair uzun yaşama motifi ve gemi imajını şarap odağında buluşturmakla, mitolojideki üzüm ve şarabın ontolojisini de benimsemiş olur. Nuh'un uzun ömrünü kıskanan kişinin rind olması, tek başına kalender meşreplikten ibaret değildir. Beyitte Nuh'u hafife alan keyfiyet, rindlikten evvel onu tamamlayan şarap içicilik ve kadeh sarhoşluğu çağrışımlarıdır. Bu algının bir peygamber olan Nuh ile özdeş kılınmasını ve ömrünün değersizleştirilmesini yadırgatmayan şey, ortak mitolojideki üzüm ve şarabın kültürel meşruiyeti olmalıdır.

Devr-i zuhal oldu uş eyledi tûfân cûş
Nûh ile mey eyle nûş gel baña gel gel baña

Karamanlı Aynî, k. 58/4

İşte Satürn devri gelip tufan koptuğuna göre sen de Nuh ile şaraptan içip yannıma geliver diyen şair, üstteki beyitte eğreti duran kadehi Nuh'un eline

tutuşturarak tufan ve şarap mitini Nuh'ta birleştirerek mitin evrensel yolculuğuna izin verir:

Keştî-i bâde ile ger bula dil Nûh'ı necât
Gam degül 'akl ilini ger ala tûfân-ı kadeh

Karamanlı Aynî, g. 97/4

Gönül Nuh'u kadeh gemisi ile kurtulunca, kadeh tufanının da akıl ülkesini almasına şaşırmayı abes gören şair, bütünüyle tufan kadrosunu şarapta buluşturarak geleneğe katılır. Söz konusu ettiğimiz beyitlere baktığımızda bu geleneğin, kadeh-zevrak arasındaki imgesel ilişkiden ibaret olmadığını hakkında artık şüphemiz olmamalıdır.

Lutf it bize sâkî mâye-i rûhı getir
Reşk-i mey-i subh-ı sâgar-ı yûhı getir
Tûfân-ı gamuñ telâtum-ı emvâcın
İşkeste iden o keştî-i Nûhı getir

Nehcî, rub. 45

Şair Nehcî, bu miti son derece kusursuz bir mazmunla ortaya koymuştur. Sakiye seslenerek ondan lütfedip ruhun mayası olan, tan yeri kızılığını da kıskandıracak yuh kadehinden getirmesini arzu eder. Şaraba tarifsiz bir estetik ve kalenderliğin, şarabı hayatın özü olarak algılayan meşrebini de katarak işi gam tufanının çetin dalgalarını bertaraf ederek gam tufanından sükûnet dağına konacak Nuh gemisini getirmesini talep eder. Nuh'un gemisi ile, tufan dalgalarının düzeninin bozulduğu gibi derdin ve kederin tufanını, kadeh teknesi ile bozmak isteyen şairi, hüznün fırtınasından kurtaracak olan bu hayali gemi, mevcut verilerle Nuh'a kadar gittiğine göre oldukça emektar bir kayık olmalıdır.

Meded sâkiyâ irdi tûfân-ı hvâb
Pür it keştî-i Nûh'a nûhî şarâb

Nev 'î-zâde Atâî, Sâkî-nâme, b. 814

Yetiş saki, uyku tufanı bastı, Nuh teknesi olan şu kadehe onun kadar eski şaraptan doldur, diyen şair artık kadehin ve şarabın adını Nuh'la anar. "Nûhî şarap" ibaresi hem yillanmış ve dolayısıyla kıymetli şarabı karşılarken bir taraftan da böylesi bir sarhoşlukla ayılma keyfiyetinin Nuh'a kadar

varan eski bir geleneğe dayandığını söylemiş olur. “Meded, tufan, keşti, Nuh” gibi tufan kadrosunu şarapta buluşturan gelenek, sadece şarabı merkeze alan aşk anlatısı ile izah edilebilecek durumda değildir.

Örneklerden açık bir biçimde anlaşıldığına göre, dinler ve mitolojilerde benzerlik gösteren eskatolojinin tufan miti, İslamî dönem Türk edebiyatında çoğunlukla benzer şekilde varlık göstermiştir. Kuran’da asma-üzüm ve şarap bağlamında bir metafor için kanıt bulunmasa da önceki dinlerden ve mitolojilerden de beslenen kültür, İslam kültür coğrafyasında Nuh ve şarap imgesini açıkça ifade etmek istemiştir. Öyle ki Keşti ile, mecazen zevrak şeklindeki piyale kastedilirken keşti-keş de gemi reisi ve ayyaştan dahi kinaye olunmuştur.

İslam kültür dairesinde şekillenen klasik Türk edebiyatı, bir kültür ürünü olması hasebiyle, bu coğrafyaya etki eden tüm kültürel katmanlardan da nasibini almıştır. Özellikle Orta Doğu ve Anadolu coğrafyasının dinler ve medeniyetler odağı olması bakımından, henüz adı konulmamış pek çok mit ve ritüelin İslam kültüründe hayatını sürdürdüğünü kabul etmek durumundayız. Adına, israiliyat ya da efsane deyip geçemeyeceğimiz ciddi ve bir o kadar hassas olan bu etkileşim, evrensel mitoloji okulunun kılavuzluğunda anlaşılabilir bir konudur. Hızır kültüründekinin tersine, bu kez bir olumsuz hüküm üzerinden, Nuh peygamber söz konusu edilmektedir.

Bu kabil benzerlik ilişkilerinden dem vuranların bütün zorluklarının farkında olarak, dinlerin ve metinlerin önceliği ve sonralığı odağında şekillenen etimolojik milliyetçiliklerimizden uzaklaşırsak, aslında Hz. Adem’den bugüne kadar yeryüzünün yegane okulunda okuduğumuzu göreceğiz. Şariatların da kendilerinden öncekileri ortadan kaldırmadıklarını, unutulmuş ya da değişen hükümleri hatırlattıklarını bildiğimizden, mitolojik yolculuğun da bir kültür şubesi ile olan çelişkisi, bir önyargı oluşturmamalıdır.

İslam dininde yasaklanmış olan bir içecek bir peygamberin yanına getirilmiş olması, bugün için hoş karşılanan bir durum değildir. Fakat, yukarıda örneklerini sıraladığımız üzere, şarabın keyfiyeti, kadehi, kıymeti bütünüyle Nuh ve onun gemisi üzerinden şekillendirilerek kendine özgü bir alegoriler manzumesi oluşturmuştur. Bu tavrı oluşturan şeyi, dinler arası etkileşim ya da İslam dinindeki yasakların hafife

alınması ile izah etmek mümkün değildir. Kendine özgü kanunları ile biz farkında olmadan işleyen mitik motifler ve evrensel kodlar; inanma, barınma, anlama, yorumlama, yok olma, yeniden dirilme gibi konularda, ihtiyaca göre kendi zemininde evrenselle ilintili yerel kültürü şekillendirmektedir. Klasik edebiyatın ince dikkati de, bu kültür coğrafyasında hayat bulmuş ya da türlü yolculuklarla bu kültürle tanışmış olan mitleri ve kültür kodlarını, kendi estetik zemininde ön koşul olmadan estetik değer olarak işlemiştir.

Kaynakça

- AHMEDÎ, Dîvân, Haz. Yaşar Akdoğan, Kültür ve Turizm Bakanlığı, (E-Kitap), www.kulturturizm.gov.tr
- ALBAYRAK, Nurettin, (1993), "Cem", İslam Ansiklopedisi, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 7, 279-280.
- AYDIN, Bedizel Zülfikar, Nil Sarı, Ayhan Aydın, (1999), "Üzümün Tarihine Kısa Bir Bakış ve Osmanlı Sağlık ve Toplum Hayatındaki Üzümün Yeri", III. Türk Tıp Tarihi Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara: TTK Yayınları.
- AYNÎ, (2003), Sâkî-nâme, Haz. Mehmet Arslan, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- AZMÎ-ZÂDE HÂLETÎ, (2003), Dîvân, Haz. Bayram Ali Kaya, Cambridge: Harvard Üniversitesi Yayınları.
- BAYAT, Fuzuli, (2007), Türk Mitolojik Sistemi I, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- BEHİŞTÎ, Dîvân, Haz. Yaşar Aydemir, Kültür ve Turizm Bakanlığı, (E-Kitap), www.kulturturizm.gov.tr
- BOTTERO, Jean, (2005), Gilgamiş Destanı – Ölmek İstemeyen Büyük İnsan, Çev.: Orhan Suda, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ESKİ AHİT, Yaratılış, <http://www.hristiyan.gen.tr/kutsal-kitap>
- FUZÛLÎ, (1990), Dîvân, Haz. Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedit Yüksel, Müjgân Cumbur, Ankara: Akçağ Yayınları.
- HAŞMET, Dîvân, Haz. Mehmet Arslan, İ. Hakkı Aksoyak, Kültür ve Turizm Bakanlığı, (E-Kitap), www.kulturturizm.gov.tr
- KADI BURHÂNEDDİN, (1980), Dîvân, Haz. Muharrem Ergin, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

- KARAMANLI AYNÎ, (1997), *Dîvân*, Haz. Ahmet Mermer, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KUR'ÂN, <http://www.diyamet.gov.tr/kuran>
- MÜTERCİM ÂSİM EFENDİ, (2000), *Burhân-ı Katı*, Haz. Mürsel Öztürk, Derya Örs, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- NEHCÎ, (2005), *Dîvân*, Haz. Üzeyir Aslan, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- NEV'Î-ZÂDE ATÂÎ, (1997), *Hamse (Sâkî-nâme)*, Haz. Tunca Kortantamer, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- OCAK, Ahmet Yaşar (2009), "İslâm'ın Temel İnançları Etrafında Oluşan Mitolojik Kültür: İslâm Mitolojisi", *Milel ve Nihal*, 6/1, 137-163.
- ÖZDEMİR, Hasan, (1993), "Şarabın İcadı ve Dört Vasfı", *Türkoloji Dergisi*, 11/1, 135-160.
- ŞEYH GÂLİB, *Dîvân*, Haz. Naci Okçu, Kültür ve Turizm Bakanlığı, (E-Kitap), www.kulturturizm.gov.tr
- TATAR, Burhanettin (2009). "Kur'an'da Kıssaların Temel Anlamları Üzerine Felsefi Notlar", *Milel ve Nihal*, 6/1, 99-111.
- TURAN, Selami, (2009), "Divan Şairlerinin "Zevrak" Etrafında Oluşturdukları Benzetme Dünyası", *Turkish Studies*, 4/2, 1039-1071.